

Уляна ГРАБ,

orcid.org/0000-0002-1352-1951

доктор мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри музичної медієвистики та україністики
Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка
(Львів, Україна) ulya.hrab@gmail.com

Роман ОДРЕХІВСЬКИЙ,

orcid.org/0000-0003-3581-4103

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри хореографії та мистецтвознавства
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
(Львів, Україна) odre2010@ukr.net

ВЗАЄМИНИ ЙОСИФА СЛІПОГО І МИРОСЛАВА АНТОНОВИЧА: ЖИТТЄВИЙ ТА МИСТЕЦЬКИЙ ВИМІРИ

Актуальність статті обумовлена тим, що постать Глави Української Греко-Католицької Церкви Йосифа Сліпого є знаковим для українського народу і не лише в церковній діяльності. Від нього відходили найважливіші культурно-освітні та духовно-просвітницькі імпульси, спрямовані на збереження української національної ідентичності, і до Другої світової війни, і під час багатолітнього заслання, і під час його перебування в еміграції, де Й. Сліпий очолював українську Церкву у вигнанні. Мета статті – висвітлити життєві і мистецькі контакти Йосифа Сліпого з відомим українським музикологом і диригентом Мирославом Антоновичем, розкрити значення впливу потужної особистості Архієпископа і духовно-освітнього середовища, у якому формувався М. Антонович у юнацькі роки та культуротворчу роль Й. Сліпого в еміграції, активним мистецьким представником якої був М. Антонович. Методологію дослідження визначають історично-хронологічний, системний, аксіологічний та культурологічний методи наукового пізнання. Зокрема, історико-хронологічний метод використаний для розгляду суспільно-політичних і культурних обставин розвитку української культури в еміграції; системний метод допоміг розглянути це явище у взаємозв'язках різних складових; аксіологічний метод застосовано для визначення цінності внеску обох діячів у розвиток духовності та культури українців; культурологічний метод забезпечив аналіз взаємин Й. Сліпого і М. Антоновича в контексті розвитку української культури. Наукову новизну роботи визначає розгляд контактів цих двох діячів для збереження української національної ідентичності в діаспорі. Результати дослідження. Відзначено, що зростання М. Антоновича в середовищі українського священництва, його перебування у Малій семінарії при Львівській богословській семінарії, ректором якої був Й. Сліпий, заклало підвалини духовного, релігійного, морального, національного, мистецького осердя його Его-ідентичності. Вже будучи в еміграції відомим диригентом «Візантійського хору», який з великим успіхом концертував у Європі та Америці, М. Антонович високо цінував спілкування з Архієпископом Й. Сліпим, у якому завжди були присутні взаємна глибока повага та довіра. Вони спонукали М. Антоновича до мистецьких поступів і активної участі у всіх мистецьких заходах, пов'язаних з постаттю Й. Сліпого, незважаючи на те, що підтримувати контакти з Й. Сліпим означало бути під пильною увагою радянських спецслужб. «Візантійський хор» під керівництвом М. Антоновича брав участь у всіх заходах, які були організовані мистецькими силами у різних містах Європи, а також в особливо важливих для Архієпископа – посвяченні церкви святої Софії – головної української святині в Римі. Саме Архієпископ Й. Сліпий запросив М. Антоновича викладати церковну музику в заснованому ним 1963 року Українському католицькому університеті імені св. Климента Папи в Римі та сприяв численним концертам «Візантійського хору» країнами Європи та за океаном.

Ключові слова: Йосип Сліпий, Мирослав Антонович, українська музика, церковний спів, «Візантійський хор», ідентичність, мистецька еміграція.

Uliana HRAB,*orcid.org/0000-0002-1352-1951**Doctor of Art Criticism,**Professor at the Department of the Studies in Medieval and Ukrainian Music**Lviv National Music Academy named after Mykola Lysenko**(Lviv, Ukraine) ulya.hrab@gmail.com***Roman ODREKHIVSKY,***orcid.org/0000-0003-3581-4103**Doctor of Art History, Professor,**Professor at the Department of Choreography and Art History**Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky**(Lviv, Ukraine) odre2010@ukr.net*

THE INTERACTIONS BETWEEN YOSYF SLIPIYI AND MYROSLAV ANTONOVYCH: LIFE AND ARTISTIC DIMENSIONS

The relevance of the article is due to the fact that the figure of the Head of the Ukrainian Greek Catholic Church, Yosyf Slipyi is symbolic for the Ukrainian people and not only in the church area. The most important cultural, educational, and spiritual and enlightening impulses aimed at preserving Ukrainian national identity emanated from him, both before World War II, during his many years of exile, and during his stay in emigration, where Yosyf Slipyi headed the Ukrainian Church in exile. The purpose of the article is to highlight the life and artistic contacts of Joseph Slipyi with the famous Ukrainian musicologist and conductor Myroslav Antonovych, to reveal the significance of the influence of the powerful personality of the Archbishop and the spiritual and educational environment in which M. Antonovych was formed in his youth and the culturally creative role of J. Slipyi in emigration, of which M. Antonovych was an active artistic representative. The research methodology is determined by historical-chronological, systemic, axiological, and culturological methods of scientific knowledge. In particular, the historical-chronological method was used to examine the socio-political and cultural circumstances of the development of Ukrainian culture in emigration; the systemic method helped to consider this phenomenon in the interrelationships of various components; the axiological method was used to determine the value of the contribution of both figures to the development of the spirituality and culture of Ukrainians; the culturological method provided an analysis of the relationship between Y. Slipyi and M. Antonovych in the context of the development of Ukrainian culture. The scientific novelty of the work is determined by the consideration of the contacts between these two figures for the preservation of Ukrainian national identity in the diaspora. Research results. It is noted that the growth of M. Antonovych in the Ukrainian clergy, his stay in the Minor Seminary at the Lviv Theological Seminary, whose rector was Y. Slipyi, laid the foundations of the spiritual, religious, moral, national, and artistic core of his Ego-identity. Already in emigration, as the famous conductor of the «Byzantine Choir», who gave concerts with great success in Europe and America, M. Antonovych highly valued communication with Archbishop Y. Slipyi, in which there was always deep mutual respect and trust. They encouraged M. Antonovych to make artistic progress and actively participate in all artistic events related to the figure of Y. Slipyi, despite the fact that maintaining contact with Y. Slipyi meant being under the close attention of the Soviet special services. The «Byzantine Choir» under the direction of M. Antonovych participated in all events organized by artistic forces in various cities of Europe, as well as in events that were especially important for the Archbishop – the consecration of the Church of St. Sophia, the main Ukrainian shrine in Rome. It was Archbishop Y. Slipyi who invited M. Antonovych to teach church music at the Ukrainian Catholic University named after St. Clement of Rome, founded by him in 1963, and facilitated numerous concerts of the «Byzantine Choir» in European countries and overseas.

Key words: *Yosyf Slipyi, Myroslav Antonovych, Ukrainian music, church singing, «Byzantine Choir», identity, artistic emigration.*

Постановка проблеми. Йосиф Сліпий – знакова постать не лише для Української Греко-Католицької Церкви. Від нього відходили найважливіші культурно-освітні та духовно-просвітницькі імпульси, спрямовані на збереження української національної ідентичності. І до Другої світової війни, в Галичині, і після війни, в еміграції, і під час свого заслання в Сибіру, постать Йосифа Сліпого уособлювала незламний дух, глибоку релігійність, широку ерудованість та відданість духовним цінностям. Всі, хто мав можливість спілкуватися з цією визначною людиною, відчу-

вали на собі величезний вплив його особистості. Одним з них був український музиколог і диригент Мирослав Антонович. Це відома постать в українському еміграційному мистецькому просторі, музикознавча діяльність якого репрезентувала українську музичну науку у європейському науковому дискурсі, а диригентська діяльність ознаменувалася створенням унікального чужоземного хору, який виконував українську музику – церковну, класичну та народну – *Візантійського хору*. Взаємини з Й. Сліпим інспірували важливі імпульси особистісного формування М. Антоно-

вича і вплинули на мистецьку діяльність *Византійського хору* і його диригента.

Аналіз останніх досліджень. На сьогодні є ряд досліджень, які висвітлюють роль Й. Сліпого у культуротворчому процесі у Галичині та в еміграції, зокрема В. Дутчак (2002), Г. Карась (2002, 2012), Гринів О. (1994), Н. Гірна (2019), та культуротворчу та мистецьку діяльність М. Антоновича, з них відзначимо Г. Карась (2002, 2012, 2014), У. Граб (2019, 2022), окремо виділимо публікації М. Антоновича про Й. Сліпого та його Спогади (2003, 2006), а також Спогади самого Архієпископа Й. Сліпого (2014). Однак особистісний та мистецький аспект взаємин М. Антоновича з Архієпископом Йосифом Сліпим розкритий лише частково.

Мета статті – висвітлити життєві і мистецькі контакти Йосифа Сліпого і Мирослава Антоновича, розкрити значення впливу потужної особистості Архієпископа і духовно-освітнього середовища, у якому формувався М. Антонович у юнацькі роки та культуротворчу роль Й. Сліпого в еміграції, активним мистецьким представником якої був Мирослав Антонович.

Виклад основного матеріалу. Мабуть, слід розпочати з того, що до середовища українського духовенства Мирослав Антонович був причетний змалку, через брата Євгена, який, закінчивши Львівську богословську академію, став священником у селі Бурканові і, як значна частина українського духовенства, займався не лише церковними справами, а і питаннями національної просвіти народу, його освіти та духовності.

Вплив цього середовища на формування особистості Мирослава Антоновича надзвичайно важливий – усвідомлення значущості українського церковного обряду для духовного життя народу, його національної сутності, знайомство з Ірмологіями піснеспівами і безпосередня участь у богослужіннях як співака згодом визначило один з пріоритетних наукових напрямів його музикознавчої діяльності. Найбільші емоційні переживання дитинства були пов'язані з святкуванням у колі родини великих церковних свят, урочистими богослужіннями з музикою дзвонів та хоровим співом. Ці враження накладалися на відчуття співпричетності до загального вияву національного духу, що об'єднувало українську громаду. Всі великі церковні свята, наділені магією ритуального дійства, які традиційно святкувалися родиною, мали для хлопця особливе значення і належали до найприємніших спогадів його юності.

Інший брат, Адам, відіграв важливу роль у подальшому освітньому зростанні свого молодшого брата – з його ініціативи Мирослав переїз-

джає до Львова, щоб навчатися в Українській гімназії. Адам був настоятелем Малої семінарії ім. св. Йосафата, яку заснував у вересні 1919 року митрополит А. Шептицький, водночас студіюючи на Львівському університеті давню історію і фізичне виховання. Це була чоловіча гімназія класичного типу «мала семінарія» з інтернатом, де виховували у християнському дусі майбутніх студентів теології. При закладі діяли середня школа, гімназія (1931–1932), інститут та інтернат. Як записано у Постановках Митрополичого Ординаріату у справі Малої семінарії у Львові від 1 вересня 1934 року, метою Малої семінарії мало стати виховання хлопців греко-католицького віросповідання, готувати їх до духовного сану та виховувати кадри світової світської інтелігенції на засадах католицької етики. Коли польська влада почала виганяти учнів з політичних мотивів з гімназій, багато приходили до малої семінарії закінчити свою гімназійну освіту, не маючи наміру в майбутньому ставати священниками. «Неблагонадійним» в очах влади студентам Мала семінарія давала шанс отримати або закінчити освіту, а про її рівень свідчить згода ректорів німецького університету у Відні та чеського університету в Празі приймати студентів на навчання у свої університети зі свідоцтвом гімназії Малої семінарії. Так в лютому 1934 року був прийнятий у гімназію Малої семінарії і Яків Гніздовський, в майбутньому маляр і графік світової слави. Навчаючись у 8 класі українській гімназії товариства *Рідна школа* у Чорткові, був заарештований за приналежність до нелегального студентського гуртка і після виходу з в'язниці не міг продовжувати навчання. Завершив освіту він у гімназії Малої семінарії, успішно здавши іспити на атестат зрілості у червні того ж року (Граб, 2019: 55).

1932/33 навчальному році Мирослав Антонович був зарахований в інтернат Малої семінарії при Богословській академії.

Йосиф Сліпий, який займав посаду ректора з 1925 року, створив наукову атмосферу, завдяки якій Богословську семінарію (з 1928 року – Богословську академію) шанували навіть польські урядовці. «Я числився з тим, що не всі питомці будуть священниками, – писав у своїх «Спогадах» Йосиф Сліпий, – але будуть мати релігійне виховання і високе богословське формування і піддержатимуть націю в тяжких умовах» (Сліпий, 2014: 129).

Від брата Євгена, який навчався у Богословській академії під проводом Йосифа Сліпого, Мирослав Антонович багато чув про неординарну і сильну особистість «Отця Ректора», з яким особисто познайомився на похороні свого шкільного товариша. Антонович виголосив прощальну про-

Йосиф Сліпий – ректор
Львівської богословської
семінарії

мову від імені всіх товаришів, після якої, як згадує, до нього підійшов митрополит Й. Сліпий, і заохочував в розмові студіювати теологію (Антонович, 2006: 190).

«Аби підготувати і залучити семінаристів до громадсько-культурної праці, Йосиф Сліпий організував у стінах навчального закладу суспільно-політичну, культурно-освітню, літературну, музично-драматичну та економічно-господарську секції. До участі у наукових семінарах він запрошував кращих вчених того часу, провідне місце серед них посідали члени НТШ», – зазначає Гірна. – (...) Напередодні Другої світової війни Львівська богословська академія була найпотужнішою українською освітньою інституцією на західноукраїнських землях» (Гірна, 2019: 25). 1919 року, за сприяння митрополита А. Шептицького було створено Інститут церковної музики. Музикознавчу секцію очолював Б. Кудрик, який викладав історію церковної музики, а також гармонію, музичні форми та контрапункт і був автором навчального посібника для студентів. Б. Кудрик збирав спеціальну церковно-музичну бібліотеку, розширив свою дисертацію, захищену 1932 року під керівництвом Адольфа Хибінського у Львівському університеті, й 1937 року опублікував її під назвою «Огляд історії української церковної музики».

М. Антонович жив у Малій семінарії, паралельно навчаючись в Академічній гімназії. Всі вихованці підпорядковувалися суворому режиму, весь день був розписаний, починаючи від 6 год. ранку, після науки учні парами поверталися до семінарії, до міста можна було вийти лише з дозволу настоятеля, і то не часто, життя було упорядковане по хвиликах від ранку і до вечора. При

інтернаті був хор, яким керував Дмитро Котко і в якому співали учні Малої духовної семінарії та Української гімназії, які проживали в інтернаті. Невдовзі Котко організував власний професійний хор, а з 1938 року до ліквідації семінарії радянською владою диригентом семінарійного хору був М. Антонович (Граб, 2019: 57).

Ректор Греко-Католицької Богословської семінарії у Львові о. ректор Йосиф Сліпий разом з викладачами і студентами. За ним у другому ряду стоїть М. Антонович. 1936 рік. (https://uk.wikipedia.org/wiki/Файл:Rector_of_the_Lviv_Theological_Academy_o.doktor_Josyf_Slipyj.jpg, автор Kosar Antony)

Треба підкреслити значення духовної, інтелектуальної атмосфери Богословської академії для формування Антоновича, а його безпосередня участь у богослужіннях і концертах семінарійного хору безумовно сприяла міцному опануванню богослужбового репертуару, усвідомленню значення, завдань хорового співу в літургійному обряді, розвинула диригентські навички. Львівська богословська академія відіграла важливу роль у піднесенні якості церковного співу і налагодженні системи його професійного опанування. В цьому була велика заслуга архієпископа Й. Сліпого.

Питання удосконалення мистецької вартості церковного співу було в полі зору церковних соборів, про що свідчать протоколи і декрети Архiepархіального Собору від 1941 та 1942 років. «На X сесії Архiepархіального Синоду 18 квітня 1941 року у Львові був прочитаний і обговорений проект Декрету про церковний спів та студії над Ірмологіоном з 1700 року і прийнятий на XI сесії 25 квітня, – пише Г. Карась. – В обговоренні проекту Декрету Й. Сліпий брав активну участь, демонструючи знання та професійний підхід до хорової справи» (Карась, 2014: 101). До складу комісії з церковного співу входив композитор

С. Людкевич, який присвятив цьому питанню немало уваги і своє бачення реформування церковного співу виклав у двох статтях «Справа нашого церковного співу», опублікованих 1921 року в газеті «Український вісник». Проте ці наміри не були зреалізовані через початок Другої світової війни і ліквідацію УТКЦ.

Невдовзі шляхи М. Антоновича та архієпископа Й. Сліпого розійшлися в різні частини світу: митрополита заслали в Сибір, а Антонович емігрував на Захід. Зв'язок між ними відновився щойно 1964 року листом митрополита до Антоновича з проханням написати статтю «з обсягу музики візантійської, української і західної» (Антонович, 2006: 190) до часопису «Богословія». З того часу і до смерті Й. Сліпого у 1984 році вони підтримували між собою зв'язок.

Отже, рік після звільнення від заслання і переїзду до Риму, де він очолив українську церкву у вигнанні, митрополит Й. Сліпий згадує про Антоновича і доручає йому важливе завдання, оскільки відомо про зацікавлення Владики музичною освітою та хоровим, зокрема церковним, співом. Після Другої світової війни Декрет Другого Ватиканського Вселенського собору (1963–1965) «Конституція для Східних Церков» дав поштовх до організації конференції українського єпископату під проводом архієпископа Й. Сліпого, на якій, серед інших, знову постало питання реформи церковного співу. Було прийнято ухвалу про створення Літургійних комісій, які б займалися розв'язанням цих проблем, зокрема збереженням традиційної самолівки.

Питання церковного співу і його реформи були у фокусі наукових зацікавлень М. Антоновича. Вже у еміграції, у 1947 році з'явилася його стаття «Дещо про церковну музику та вади церковно-музичного життя», у якій він піднімав проблему нагальної потреби реформ у церковному співі й систематичного контролю за богослужбовим репертуаром і його якістю. У 1956 році вийшла друком його стаття «Українська церковна музика й органи», де Антонович знову порушує проблему оновлення богослужень української Церкви, зокрема в еміграції, а саме використання самолівки, яку він цінував за збереження «деякого народного характеру» через імпровізаційний характер, типовий для східної Церкви, хоч і не вважав її давньою традицією українського співу. Регіональні відміни самоїлкових мелодій різняться за своєю музичною якістю, але всі вони присутні водночас у церковних службах в еміграції – «що з того виходить, не тяжко собі уявити», – писав Антонович. А отже, насамперед треба упорядкувати давні літургійні мелодії, «вибрати з них

те, що найкраще, щонайцінніше, очистити їх від непотрібних намулів, провести глибокі наукові студії над українськими церковними мелодіями і дати змогу пізнати їхню красу й їхні цінності диригентам і співакам» (Граб, 2019: 354).

У 1971 році Антонович отримав листа від Йосифа Сліпого «в справі упорядкування церковного співу» з пропозицією приїхати до Риму і разом з Ігорем Соневицьким «зрушити справу з місця», а згодом і самоїлкову Службу Божу, опрацьовану Василем Матіяшем, для «зауваг і поправок»: «Треба було б застановитися над виданням нот до українського перекладу, над Уставом і дяківською школою. Гадаю, що Ви були б покликані в тому напрямі» (Антонович, 2006: 192). Про гостро назрілу потребу вирішувати питання церковно-музичної освіти свідчить лист українського диригента Івана Задорожного, який у 1934–1939 роках навчався в Богословській академії, до Патріарха Йосифа Сліпого від 1971 року, копія якого збереглася в архіві М. Антоновича. Задорожний детально описує уклад співочих традицій академії і наголошує на потребі оновлення навчального репертуару і створення нових підручників для вивчення українського церковного співу (Граб, 2019: 357).

У 1966 році Й. Сліпий у листі пропонує М. Антоновичу викладати в Українському католицькому університеті в Римі, і, як згадує Антонович, найчастіше мав змогу зустрічатися з Блаженнішим під час літніх курсів УКУ у 1973, 1975, 1978 і 1979 роках, коли читав лекції з церковної музики.

Протягом 1967–1970-х, 1973 і 1976-го років архієпископ Й. Сліпий здійснював візитації до багатьох країн Європи, Австралії, Північної та Південної Америки з метою об'єднання українців діаспори, пожвавлення їхнього церковного життя, освячував новозбудовані храми української еміграційної спільноти. Його приїзд завжди викликав хвилю духовного піднесення і супроводжувався різними мистецькими заходами, які описує Г. Карась у своїй публікації – у Великій Британії, Німеччині, Канаді, США, Австрії, Франції, Голландії збиралися кращі українські мистецькі сили для вшанування свого Архієпископа (Карась, 2014: 99).

А перша зустріч на Заході М. Антоновича і Й. Сліпого відбулася 1969 року в німецькому Ганновері, де Архієпископ відправляв Службу Божу за участю *Візантійського хору* під управою М. Антоновича. Під час його відвідин Німеччини хор співав 20 і 21 вересня 1969 року Службу Божу в Ганновері й Гільдесгаймі та дав на честь поважного гостя окремий концерт. Ще одна зустріч

із Й. Сліпим відбудеться в листопаді 1976 року, коли він відвідає Голландію: велична Служба Божа за участі Глави Греко-Католицької Церкви в кафедральному соборі Утрехта зібрала українських вірних з Голландії, Бельгії та Франції. Після Служби у проповіді Йосиф Сліпий привітав *Візантійський хор* з 25-літнім ювілеєм, відзначивши його особливі успіхи, а потім відбулася урочиста вечеря в присутності української громади й *Візантійського хору*. Квіти Архієпископові Й. Сліпому у знак вдячності подарувала 13-літня донька диригента Мирослава Антонович. «Це була одиноким людина на світі, – писав у своїх спогадах Антонович, – до якої я почував не тільки подив, але безмежну пошану та емоційний зв'язок, що його звичайно означають профанованим сьогодні словом “любов”» (Антонович, 2006: 200).

Візантійський хор під керуванням М. Антоновича співає Службу Богу в соборі св. Петра. Рим, 15 жовтня 1959 року

На запрошення Блаженнішого *Візантійський хор* Антоновича співав на посвяченні церкви св. Софії, головної української святині в Римі. Саме Архієпископ Йосиф Сліпий запросив М. Антоновича викладати церковну музику в заснованому ним 1963 року Українському католицькому університеті імені св. Климентія Папи (УКУ) в Римі, де планував організувати Інститут церковного співу та музики (Гринів, 1994: 136). Вони особисто зустрічалися впродовж 70-х років, а також Блаженніший всіляко сприяв виступам хору на церковних урочистостях в Римі. Лише *Візантійський хор* під проводом М. Антоновича здійснив у 1977–1980 роках ряд концертів на честь кардинала Й. Сліпого. Відхід у вічність Блаженнішого Антонович сприйняв важко: «Дивно, як потрясла мене вістка, що вчора помер наш Патріарх, великий муж Йосиф Сліпий. Прямо годі опанувати емоції, відтиснути сльози, що насуваються до очей. На душу натискає почуття втрати чогось великого, рідного, дорогого, хоч і далекого не тільки в просторі, але й у своїй величчю, але все-таки близького.

Це один з трагічних обривів нашої трагічної історії; з його смертю стала ще біднішою наша нація» (Антонович, 2006: 200).

Треба зауважити, що підтримувати контакти з Й. Сліпим означало бути під пильною увагою радянських спецслужб. Для українців, які емігрували під час війни як політичні біженці, в тому й Антоновичу присутність «невсипущого» ока була відомою, для Антоновича тривога не була безпідставною.

Оскільки радянські спецслужби вважали ліквідацію УГКЦ одним із своїх головних оперативнотслужбових досягнень повоєнного періоду, увага до цієї інформації була особливою. УГКЦ вважали потенційною агентурою Ватикану і головним осередком українських націоналістів, а особу Йосифа Сліпого в заслання за кількома справами «розробляло» до двох десятків агентів (Граб, 2022: 24). Зі всіма духовними особами, згаданими у донесеннях, а також з митрополитом Андреем Шептицьким, М. Антонович листувався в еміграції, бо був близько з ними знайомий ще з часів навчання у Малій семінарії Львівської богословської академії, ректором якої був Йосиф Сліпий.

Сьогодні відомо, як радянські спецслужби активно працювали проти закордонних центрів УГКЦ вже після смерті Глави УГКЦ, про що свідчить, зокрема, операція «Конклав» по дискредитації Йосифа Сліпого через фабрикування документів «таємного архіву» його почерком: доповідна записка про хід цієї операції була направлена особисто першому секретареві ЦК КПУ В. Щербицькому 9 лютого 1988 (!) року (Граб, 2022: 24). Тому безсумнівно, що всі особисті контакти Й. Сліпого, в тому й з М. Антоновичем, пильно відстежувалися, ця інформація на сьогодні схована у московських архівах радянських спецслужб.

2002 року в супроводі сина Романа Мирослав Антонович відвідав Львів з нагоди інавгурації Українського католицького університету. У виступі Антонович розповідав про свою викладацьку працю в УКУ в Римі, про знайомство і спілкування з Архієпископом Йосифом Сліпим та подарував 28 його листів о. ректору УКУ Борису Гудзяку. Наукові плани Інституту Літургійних наук (тепер Інститут церковної музики – У. Г.) під керуванням проф. Юрія Ясіновського впевнили його у правильності рішення передати свій цінний архів в головний осередок львівської медієвістики. На сьогодні архів М. Антоновича зберігається і опрацьовується в Лабораторії медієвістичних досліджень Львівського національного університету ім. І. Франка і нещодавно під керуванням проф. Н. Сиротинської вийшов друком рукопис книги М. Антоновича *Партесний спів та музичне мистецтво в українській культурі XVI–XVIII століть*.

Висновки. Формування індивідуальної ідентичності (Его-ідентичності) є засадничим для становлення особистості на початку життєвого шляху. Для Мирослава Антоновича важливим періодом становлення його духовних цінностей і морально-етичних засад було перебування в середовищі українського священництва: спочатку у родинному колі, пізніше у стінах Малої семінарії при Богословській Академії. Особистість Й. Сліпого, який займав посаду ректора Богословської академії, мала винятковий вплив на вихованців, в

тому й М. Антоновича, своїми моральними чеснотами, широтою інтелектуальних зацікавлень і духовною силою. Вже будучи в еміграції відомим диригентом *Візантійського хору*, який з великим успіхом концертував у Європі та Америці, Антонович високо цінував спілкування з Архiepіскопом Й. Сліпим, у якому завжди були присутні взаємна глибока повага та довір'я, вони спонукали М. Антоновича до мистецьких поступів і активної участі у всіх мистецьких заходах, пов'язаних з постаттю Й. Сліпого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович М. Три епізоди із зустрічей з Блаженнішим Патріархом Йосифом. *Каллофонія*: Науковий збірник з історії церковної монодії та гімнографії. Львів, 2006. Ч. 3. С. 189–201.
2. Гірна Н. Культурно-освітня діяльність Йосифа Сліпого. *Гілея*. 2019. № 144(1). С. 24–27.
3. Граб У. *Візантійський хор* Антоновича в українських політичних акціях: значення і ризики. *Наукові збірники ЛНМА ім. М. Лисенка*. Вип. 48. Львів, 2022. С. 21–27.
4. Граб У. Мирослав Антонович: інтелектуальна біографія. Еміграційне музикознавство в українському культуротворенні повоєнних десятиліть: монографія. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2019. 456 с.
5. Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ і педагог. Львів, 1994. 159 с.
6. Дутчак В. Діяльність кардинала Й. Сліпого в українському зарубіжжі (на матеріалах мистецького архіву Володимира Луцьва). *Кардинал Йосип Сліпий і сучасність*. Івано-Франківськ: Плай, 2002. С. 142–149.
7. Карась Г. Йосип Сліпий і проблеми розвитку церковної музики в Галичині в ХХ ст. *Кардинал Йосип Сліпий і сучасність*. Івано-Франківськ: Плай, 2002. С. 166–171.
8. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.
9. Карась Г. Патріарх Йосип Сліпий в контексті музичної культури української діаспори. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*: зб. наук. праць. Київ: Міленіум, 2014. Вип. XXXII. С. 98–104.
10. Протоколи і декрети церковних соборів про богослужбовий спів. *Каллофонія*: науковий збірник з історії церковної монодії та гімнографії. Ч. 1. Львів 2002. С. 207–224.
11. Сліпий Й. Спомини / За ред. о. Івана Дацька та Марії Горячої. Львів; Рим: Видавництво УКУ, 2014. 607 с.

REFERENCES

1. Antonovych, M. (2006). Try epizody iz zustrichei z Blazhennishym Patriarkhom Yosyfom [Three episodes from meetings with His Beatitute Patriarch Yosyf]. *Kallofonia*: Naukovyi zbirnyk z istorii tserkovnoi monodii ta hymnografii. Lviv. Ch. 3. S. 189–201. [in Ukrainian].
2. Hirna, N. (2019). Kulturno-osvitnia diialnist Yosyfa Slipoho [Cultural and educational activities of Yosyf Slipy]. *Hileia*. № 144(1). S. 24–27. [in Ukrainian].
3. Hrab, U. (2022). *Vizantiiskyi khor* Antonovycha v ukrainskykh politychnykh aktsiakh: znachennia i ryzyky [Antonovich's Byzantine Choir in Ukrainian Political Actions: Meaning and Risks]. *Naukovi zbirkky LNMA im. M. Lysenka*. Vyp. 48. Lviv. S. 21–27. [in Ukrainian].
4. Hrab, U. (2019). Myroslav Antonovych: intelektualna biohrafia. Emihratsiine muzykoznavstvo v ukrainskomu kulturotvorenni povoiennykh desiatylyt [Myroslav Antonovych: intellectual biography. Emigration musicology in Ukrainian cultural creation of the post-war decades]: monohrafia. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. 456 s. [in Ukrainian].
5. Hryniv, O. (1994). Yosyf Slipyi yak istoryk, filosof i pedahoh [Yosyf Slipyj as a historian, philosopher and educator]. Lviv. 159 s. [in Ukrainian].
6. Dutchak, V. (2002). Diialnist kardynala Y. Slipoho v ukrainskomu zarubizhzh (na materialakh mystetskoho arkhivu Volodymyra Lutsiva) [The activities of Cardinal J. Slipy in the Ukrainian diaspora (based on materials from the art archive of Volodymyr Luciv)]. *Kardynal Yosyp Slipyi i suchasnist*. Ivano-Frankivsk: Plai. S. 142–149. [in Ukrainian].
7. Karas, H. (2002). Yosyp Slipyi i problemy rozvytku tserkovnoi muzyky v Halychyni v XX st. [Yosyf Slipy and the Problems of the Development of Church Music in Galicia in the 20th Century]. *Kardynal Yosyp Slipyi i suchasnist*. Ivano-Frankivsk: Plai. S. 166–171. [in Ukrainian].
8. Karas, H. (2012). Muzychna kultura ukrainskoi diaspory u svitovomu chasoprostori XX stolittia [Musical culture of the Ukrainian diaspora in the global space-time of the 20th century]: monohrafia. Ivano-Frankivsk: Tipovit. 1164 s. [in Ukrainian].
9. Karas, H. (2014). Patriarkh Yosyp Slipyi v konteksti muzychnoi kultury ukrainskoi diaspory [Patriarch Yosyf Slipy in the context of the musical culture of the Ukrainian diaspora]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury*: zb. nauk. prats. Kyiv: Milenium. Vyp. XXXII. S. 98–104. [in Ukrainian].
10. Protokoly i dekreti tserkovnykh soboriv pro bohosluzhbovyi spiv (2002) [Protocols and decrees of church councils on liturgical singing]. *Kallofonia*: naukovyi zbirnyk z istorii tserkovnoi monodii ta hymnografii. Ch. 1. Lviv. S. 207–224. [in Ukrainian].
11. Slipyi, Y. (2014). Spomyny [Memories] / Za red. o. Ivana Datska ta Marii Horiachoi. Lviv; Rym: Vydavnytstvo UKU. 607 s. [in Ukrainian].